

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rhetorica minor

Mennel, Jakob

[Freiburg im Breisgau], 1494

De subscripcione

[urn:nbn:de:bsz:31-290360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-290360)

De subscripcione

ubscriptō ē ps epistole in q̄ noticiā ei⁹ vñ corū a q̄ vñ a q̄b⁹ lra
dirigitur manifestat Subscripcioni quot accidunt q̄nq̄ que
regula meritum status conditio et affectus zc. Regule sub-
scriptiois quot sūt sex scilicet prima secūda tertia quarta quinta z sexta
Prima Regla ē omnis subscripcio ē debite locanda vñ hoc sit in superi-
ori margine vñ inferiori et h̄ in capite vel ī principio ul̄ in medio aut in fine
aut in cauda iuxta exigēciaz psonaz. Secūda regula om̄is subscripcio
sup̄mōzū ad inferiores in sup̄iori margi e est locanda ut q̄n p̄ncipscri-
bit militi tunc subscripcio ei⁹ est locanda in sup̄ma vel p̄ma parte lrē. Et
ista regula est itelligenda d̄ quibuscūq̄ superiorib⁹ ad subditos suos. Ter-
cia regula est q̄ om̄is subscripcio equaliū psonarū ī medio marginis ē
ponenda uel circa finē causa hūilitat̄. Quarta regula om̄is subscrip-
cio inferioris ad sup̄iores circa finem lrē uel ex p̄te est ponēda. Quinta
regula subscripcioi impatoris ē addenduz hoc cōplexuz semp̄ augustus
qz talis semp̄ tenet̄ regnuz augere in q̄ntuz potest sit igit̄ tal̄ subscripcio
ei⁹ Frideric⁹ d̄i graciā rex romanorū sp̄ august⁹. Sexta regula in sub-
scripcioe sup̄mōzū p̄ter q̄s ī om̄i pape est addendū hoc p̄plexū dei grā quo
ad seculares. Sed quo ad sp̄iales est adiugēda hec oracio diuina clemēcia
ul̄ misericōdie diuina. Sed si papa formaret subscripcioz tūc ē adiugēda
hec orō diuina p̄piciācie ut ī exēplo Nicola⁹ diuina p̄piciācie papa q̄n-
tus toti ecclesie cristiane p̄fuator et vrbis romane gubernator. Sed ī-
perator sic scribit Albert⁹ dei graciā impator imperij romani semp̄ au-
gustus. Meritum subscripciois quottuplex est duplex scz ī natum et at-
tributū vnde meritum innatū est q̄ attribuitur alicui non rāciōe officij
stat⁹ uel dignitat̄. Sed rāciōe sue natiuitat̄. Et tale est duplex scz meri-
tum innatū p̄ sanguinitat̄ et dignitat̄ vnde merituz innatū p̄ sanguini-
tat̄ est quo aliquis meretur dici pater mater soror frater zc. Sed
merituz innatum dignitat̄ est quo aliquis meretur dici dux baro mar-
chio zc. Talis enī dignitas a parentibus originem trahit. Sed meritū at-
tributuz est illud quod attribuitur alicui rāciōe officij status vel digni-
tat̄ et non rāciōe sue natiuitat̄. Et tale eciam est duplex scilicet trā-
sitorijū z p̄m̄ensvñ meritū attributū trāsitorijū ē q̄ attribuit alicui ī cer-
torpe z n̄ m̄et sp̄ cū eo cui⁹ ē ut ē rector scolariū burgimgr̄ sculter⁹. Sz
b ij

meritum attributum permanens est q̄ attribuitur alicui in certo tem^o
pore et semper maēt cum eo cuius est vt īperator papa īgr̄ doctor p̄
spiter ꝛc̄ Status subscripcionis quottuplex est triplex sc̄z spūal liter
atus et secularis et qlibet illoꝝ diuidit̄ in tres grad^{os} sc̄z sup̄mū mediū
et infimū ꝛ n̄icuiq; p̄sone sunt attribuēde certe d̄terminacōes iuxta exi
genciā status ꝛ gradus Pro quo nota diligenter quiq; notabilia que
fere oībus partib^{us} ep̄le d̄fuiunt primū notabile ē q̄ status spūal sunt t̄s
grad^{os} sc̄z sumus medius ꝛ infim^{us} Da exm̄ d̄ sumo gradu ut papa q̄ dicit̄
esse sanctissim^{us} clementissim^{us} benignissim^{us} piissimus beatissim^{us} m̄ficor
dissimus purissim^{us} ꝛc̄ Similiter cardinalis patriarcha archiep̄us lega
tus abbas īfulatus p̄mas ꝛmendator minister general^{is} q̄ tamē dicūtur
venerabilissim^{us} reuerēdissim^{us} p̄stantissim^{us} ḡciosissim^{us} metuēdissim^{us} p̄s
Da exm̄ de medio gradu ut ep̄us minor siue simplex suffraganeus ꝛpo
sit^{us} decan^{us} archidiaconus Scolasticus cantor pleban^{us} canonicus offic
alis abbas minor prior mōachorū q̄ dicūtur venerabiles honorādi re
uerendi religiosi ꝛc̄ Da exm̄ d̄ infim^o gradu ut oīis religiosi canonici m̄
ozes p̄sbyteri diaconi cappellani subdiaconi acoliti q̄ dicūtur honesti d̄
sereti deifici deuoti dilecti electi ꝛc̄ Secundū notabile est q̄ stat^{us} secu
lariū eccl̄az sunt tres gradus sc̄z sumus medi^{us} et infimus Da exm̄ de su
mo ut īmp̄ator q̄ dicitur inuictissim^{us} potentissimus illuminatissim^{us} glorio
sissimus Similiter regi romāoz ꝛdicta attribuūt Sed rex fr̄cie cristia
nissim^{us} Sed reguli dicunt̄ preclari illustres ꝛc̄ Sed ꝛncipes duces mar
chio ꝛc̄ Comites maiores dicūtur illustres incliti ꝛclari sublimes et cel
lentes magnifici excelsi victoriosi graciosi serēi hīs tamē vsus nūc q̄q;
scribit sup̄latiue ꝛ min^{us} bene Da exm̄ d̄ medio gradu ut baro maior
baro minor comes minor liberi qui dicūtur generosi egregij sublimi ex
spectabiles Militēs vero d̄nr̄ strenui fortes robusti animosi īmp̄eriti
Sed militares marchschalcus Capitaneus Nobiles dicuntur Validi
famosi honesti ꝛc̄ Da exemplū de infimo gradu ut ciues consules iudi
ces burgimāgister scultetus ꝛc̄ qui dicuntur prudentes sagaces ꝛo
uidi circūspecti hōesti Sed sutores sartozes ꝛscatores rustici famuli
ciuitatis dicuntur ꝛobi fideles laboriosi austeri operosi Tercium no
tabile quod status litteratorum similiter sunt tres gradus scilicet sumus
medius et infimus Da exemplum de summo ut
rector vniuersitatis Doctores theologie doctores decretorum docto^{rum}

res legū doctores medicine licenciati in hīs magistri arcū bacalaure^o
theolige q̄ dicū tnr spectabiles venerabiles p̄fundi prudentissimi sapien
tissimi illumiatiissimi iuris p̄tissimi egregij eximij clarissimi **Da** exm̄ de
medio gradu ut baccalaurei arcū Studētes rhetores notarij Rectores
simplices q̄ dicū tur seduli inbuti discreti bēnuoli ingēiosi abiles **Da** ex
emplū d̄ infimo ut locati pedagogi puifozes cantores simplices oēs sco
lares q̄ dicū tur disciplinari dilecti studiosi obediētes **zcs** **Quartū** nota
bile ē de amicis **z** de inimicis vnde amici d̄nr p̄cordiales amabiles d̄sidera
biles dilecti chari optabiles intimi p̄dulces cordiales sinceri p̄cipui **zcs**
Sed inimici dicū t malivoli maliciofi p̄terui odiosi neq̄ciosi puerfi vicio
si inpositi inepti insulsi et illi sunt i quinduduplici differēcia quidā enī
sunt **Tirani** q̄ vocant̄ ptumaces indurati nequā viles infelices inualidi
Quidā iudei q̄i fideles fallaces p̄terui desp̄ati obtusi ambiciosi ceci ma
ledicti vocant̄ **Quidā** h̄ypocrite q̄ dicū tur puerfi obtusi similitozes **zcs**
Quidāz heretici q̄i vocant̄ fraudulentis iudi iniusti infideles iniqui odi
osi abiecti **Quidāz** uero apostate **z** illi dicū tur maligni maledicti renū
ciati retrōgadi **zcs** et rectē scriptio inimicoz est opposita scriptiōi amico
rū utz **Quintū** notabile est que notata sunt d̄ statu **z** merito virorū sunt
eē suomō notanda et itelligenda d̄ statu et merito m̄lierū qz mulieres
honore virorū gaudent **Tolle** exēpla de statu m̄lierū spūali ut abbatissa
priorissa que d̄nr honozade virtuose honorabiles **Circūsp̄cte** p̄uide re
ligiose **zcs** **Aliq̄n** tamē in illo sup̄mo gradu positiu^o mutat̄ i sup̄latiuum
ut dicant̄ honozandissime virtuossimē **zcs** **Alie** autez m̄lieres spūales di
cunt̄ electe benedictē benignē deuote p̄templatiue ancille xp̄i famule cri
sti. **Exēpla** d̄ statu m̄lierū seculari ut impatrix q̄ dicū t̄ potētissā ḡciosissā
illustrissā Serenissimā **Sed** ducissa dicū t̄ inclitissā p̄clarissimā illustris
sima **z** specialit̄ debent merita mulierū d̄terminari istis adiectiuis virtuo
se speciose venuste **zcs** **Alie** vero m̄lieres dicunt̄ ut morose decorose pul
chre formose bēnuole honeste probe cum meritis suozum virorum
Conditio subscriptionis quottuplex est quiutublex est que prima secun
da tertia quarta quinta **zcs** **Prima** est qua dictator debet sumere no
men proprium et cognomen persone mittentis ut **Petrus** **volfflin**
Secunda est qua debet recipere meritum persone mittentis ut arcium
et medicine doctor **Tercia** conditio subscriptionis ē qua debet po
nere locum habitacionis ut **Roemburgicis** **Reccarum** .

Quarta qua debet cape affectū mittentis cū hoc pnoie tuus vel suus vt
tuus pater fautor vel amic⁹ etc. Quinta qua debet sumere adiectiuum
cū aduerbio semp si placz vt sibi simili ut dilect⁹ char⁹ bon⁹ singulari to
tus etc: et tūc fit tal' subscriptō ppetri. Quolli arcij et medicie doctor es
neccarū cōpat tu⁹ singulari semp dilect⁹ vel pcordialis. Affect⁹ subscrip
tōnis quottuplex est: duplex: q: amicabil' et hostilis: vñ affect⁹ subscrip
tōnis amicabilis est iste qui notificat psonē recipiēti i amicabilib⁹ ut so
ci⁹ tu⁹ fautor tu⁹ frat' pater tu⁹. Sed affect⁹ hostil' est ille qui notificat
psonē recipienti in hostilib⁹ ut iohannes aduersari⁹ tu⁹ inimic⁹ tuus.

¶ **S**uprascriptō ē ps eple i q̄ noticia ei⁹ vel corū ad quē vel ad
quos lrā dirigit: manifestat. Suprascriptōni quot accidūt
Sex que Regula meritū stat⁹ conditioi formacio ⁊ affec
tus. Regule suprascriptōis quot sunt septem que p̄ma scda terciā etc.
Regula p̄ma ē omis suprascriptio aut tota ponēda ē i dno aut p̄ncipa
lis ei⁹ ps sic q̄ ipsa quo ad nomē p̄p̄riū recipientis ⁊ meritū debz poni in
dno casu ut notabili viro circūspecto viro etc. Sed nom' loci in ḡtio vt
abl'io poni dz ut Friburgi vt in friburg. Scda regula omis sup̄scrip
cio est exteri⁹ ad dorsum eple ponēda ⁊ hoc est xū de p̄la clausa q̄a si est
et apta et p̄sone essent in medio vel i fimo statu tūc nulla sup̄scriptō ē po
nenda exteri⁹ ad dorsum littere. Tercia regula sup̄scriptō sup̄moy bis
potest poni in lrā habēte salutatonē lōgā semel ponit' iteri⁹ et semel ex
teri⁹: si autē caret salutatonē lōgā tūc semel ponit' i dorso lrē ut ibi Illu
strissimo p̄ncipi ac dno dno Sigismundo Archiduci austriae etc. Quar
ta regula p̄sone mediij grad⁹ in spiritualib⁹ ut official' suffraganeus aut
decan⁹ q̄iqz nullaten⁹ scribūt sup̄scriptōz quia cū narratōe exp̄mit' ⁊ er
go nō ē op⁹ ponere alias suprascriptōz ut patet in citatōnib⁹ et mādāt
et cū dicūt mandam⁹ vobis dno plebano ibi vel ibi p̄stituto si p̄ntib⁹ fue
ritis requisitus quatenus peremptorie citetis talem vel talē. Quinta
regula in suprascriptione non debet poni hoc pronomen meo et ratio ē
quia in suprascriptione nichil debet poni q̄ directe respiciat personā mit
tentem sicut facit hoc pronomen meo quare debet poni suo quia suo est
relatiuum reciprocum et respicit tam personam mittentem q̄ recipien

tem. Sexta regula Sagax rhetor seruire debet hoc q̄ ponderet donum
vel rem pro quo vel pro qua epistolam conficit unde si magni aliqd̄ petit
tunc ī superscriptione ponat maiora merita laudis vel vittuperij iuxta
exigenciam negocij. Septima regula persone spirituales de sumo gra-
du debēt vocari p̄res Quia sunt pat̄res spirituales sed seculares vocant̄
principes. Status superscriptionis est tottuplex quottuplex est status
subscriptōnis: similiter meritum superscriptōis tottuplex ē quottuplex
subscriptōnis meritū: ideo ista breuitas gr̄a hic resecat̄ eo q̄ diffuse cir-
ca subscriptōnē sup̄ habita sunt. Condictio superscriptōis quottuplex
est q̄druplex que p̄ma sc̄da t̄cia z̄ q̄rta p̄rim̄ p̄dictō ē qua dictator supra-
scriptōz sp̄ incipiat ab adiectiuo ut Serenissio Illustrissio sanctissim̄ ve-
nerabili discreto z̄c̄. Sc̄da p̄dictō ē q̄ dictator debz p̄ adiectiū locare ea
que docent̄ in illis mod̄i formā di superscriptōz hic infra posit̄. Tercia q̄
in fine ponat nom̄ affect̄ mediante illo noie gracioso metuendo sincero
dilecto cū illo p̄noie suo ethoc iuxta exigenciaz p̄sonaz. Quarta in q̄libz
p̄fecta superscriptōe debēt poni duo merita scz vnū magis p̄sie z̄ hoc in
viris dicit̄ viz: i mulieribz vero dicit̄ m̄r̄ cū adiectiuo d̄termināte i p̄inci-
pio aliq̄ dicit̄ oppositū s̄z qz tali oppositū i fauorē iuuenū pl̄atū ē q̄ p̄-
ter seniores nō curent si q̄ m̄lta puerilia in eo reperit Et ergo aliud ē me-
ritū min̄ p̄mūe hoc in viris ciuis rustic̄ aduocat̄ z̄c̄ i mulieribus aut̄
ciuisa rustica villana z̄c̄ et illud debz poni p̄ nomē z̄ p̄ cognomē p̄so-
ne recipient̄ et illa p̄dictō respicit maḡi superscriptōz in medio v̄l infimo
statu Exemplū d̄ viris puido necnon circūspecto viro Bernardo v̄l v̄l
burgimgrō in Rotenburg d̄nō z̄ p̄atri suo sp̄ fauoroso v̄l petro Suter
ciui oppidi lindo amico suo summe dilecto Exm̄ d̄ mulieribz honeste nec
non virtuose mulieri margrethe .n. in friburg d̄nē ac p̄matri sue sp̄ co-
lende Formaciōes superscriptōis quot sunt due que p̄ma z̄ sc̄da p̄ria
formacio seu p̄m̄ mod̄ formandi superscriptōz est de sup̄mo statu talis
p̄rimo ponendū est adiectiū d̄terminans meritū ut Serenissio Illu-
strissio sicut secularis p̄nceps S̄z si fuerit cesar aut̄ impator siue rex appo-
nendū est illud adiectiū potent̄ illiō v̄l magnificētissio Sed si fuerit in
statu sp̄iali debet si mi illud adiectiū reuerendissimo Beind̄ debet poni
p̄ncipi si habet ec̄s aliquid de statu seculari aut in cristo patri si est sp̄ia-
lis Beind̄ debz poni illa p̄ricula ac domino domino tam in statu sp̄itua-
li quam seculari Beinde in statu seculari et sp̄ituali debet poni nomen
b iij

recipientis persone **D**eus debz poni illa p̄ticula dei gr̄a cū nom̄e meriti ⁊
loco hitaciōis **D**a exm̄ de statu seculari **I**llustrissio p̄ncipi ac dn̄o dom̄o
Alberto di gracia duci sardie marci h̄oi m̄issie lantgrauo thuringie ⁊c
Da exemplū d̄o statu sp̄iali ut reuerendissio in xp̄o patri ac dn̄o dom̄o
alberto diuina clem̄tia ep̄o arḡtinen̄si **S**ed si aliqs vellet formare su-
p̄scriptiōz ad impatores seu ad regem romanoz p̄mo sumat magni-
ficentissio ul̄ potentissio ⁊ illustrissio p̄ hoc p̄ncipi ac dn̄o p̄ ea pro-
p̄riū nom̄e cū meritis p̄mo aq̄sito. d̄terminato p̄ clausul̄ ā semp̄ augusto
d̄inde innato ut duci austrie ⁊c cōcludendo cū illa p̄ticula dn̄o suo gra-
ciosissio. **E**xm̄ **P**otentissio ⁊ illustrissio p̄ncipi ac dn̄o dn̄o **F**riderico
romanoz ī patore ī sp̄o augusto hūgarie dalmacie ⁊c **R**egi: austrie **S**tie
⁊ **C**roacie duci ⁊c **S**i autz aliqs vult facere sup̄scriptiōz ad papam p̄rio
ponat vnū d̄ illis adiectiuis clem̄tissio sanctissio d̄inde nomen pape d̄
inde illaz p̄ticulaz diuina mis̄aciōe dei nom̄e meriti cū nūmero quarto
ul̄ q̄nto dep̄ ponat illa p̄ticula cū deuor̄ pedū osculis da exm̄ **S**anctissi-
mo in xp̄o patri ac dn̄o dn̄o alexandro diuina mis̄aciōe pape sextocū de
uor̄ pedū osculis vel similit̄ **S**ecūda formacio seu sc̄d̄ mod̄ formandi
sup̄scriptiōz est de sup̄scriptiōe simpliciuz p̄mo enim nom̄e p̄sone reci-
pientis ponat ī datiuo ut nicolao sc̄do cognom̄e ut binder̄ sc̄cio meritū ut
baccalaureo quarto adiectiuū d̄terminas meritū ut famato q̄nto locū habi-
taciōis ut ī lindo v̄l ī arḡtina ⁊c **D**a exm̄ ut nicolao binder̄ baccalaureo
famato ī lindou ⁊c **A**ffect̄ sup̄scriptiōis quottuplex ē duplex sc̄z ācabil̄
⁊ hostilis v̄n̄ affect̄ sup̄scriptiōis hostilis est iste q̄ notificat̄ p̄sone recipi-
enti inhostilib̄ ut **C**rudelissio tiranno ac omni cristi fidelium p̄secutori
maledictissio **S**ed affect̄ sup̄scriptiōis amicabil̄ est iste qui notifica-
tur p̄sone recipienti in amicabilib̄ ut gloriosissio regine ac oīm xp̄i fideli-
um p̄solatrici sp̄o benedictissio ei et ī hoc finitur mod̄ iste eplandi de quo fi-
ne laus illi q̄ est sine fine .